

makale

SETBİR

Süt ve et sektöründe dünyadaki gelişmeler ve Türkiye örneği

Dr. İsa Coşkun

SETBİR Yönetim Kurulu Başkanı

Son yıllarda hem süt hem de et sektörü dünyada hızlı bir değişimden geçiyor. Artan nüfus, gelir seviyesindeki yükseliş, iklim değişikliği ve tüketici alışkanlıklarının dönüşmesi bu alanları doğrudan etkiliyor. İnsanlar sağlıklı gıdanın yanı sıra çevreye duyarlı ve izlenebilir gıdalar tüketmek istiyor. Bu durum, üretim yöntemlerinden ticaret politikalarına kadar pek çok alanda yenilik ve sürdürülebilir gelişim için güçlü bir fırsat yaratıyor.

Dünya genelinde süt sektörü

2024 yılında dünya süt üretimi %1,1 artarak yaklaşık 950 milyon tona ulaştı. Bu büyümede özellikle Hindistan ve Pakistan ön plana çıktı. Hindistan'da üretim %3 artışla 227 milyon tona, Pakistan'da ise yine %3 artışla 66 milyon tona yükseldi. Ancak her iki ülke de süt ve süt ürünlerinde yalnızca sınırlı miktarda ihracat yaptığı için, bu artışın dünya süt piyasasına etkisi oldukça sınırlı kaldı.

Küresel ölçekte üç büyük ihracatçı arasında yer alan Yeni Zelanda ve Avrupa Birliği 2024 yılında üretimini artırırken, Amerika Birleşik Devletleri'nde hafif bir düşüş gözlemlendi. Bu tablo, dünya süt arzındaki coğrafi dengelerin yavaş yavaş değişmeye başladığını gösteriyor.

Orta vadeli projeksiyonlara göre, küresel süt üretimi önümüzdeki on yılda ortalama %1,8 oranında büyüyerek 2034 yılında 1 milyar 146 milyon tona ulaşacak. Bu büyüme hızı, birçok tarımsal ürün grubundan daha yüksek bir performansa işaret ediyor. Üretim artışının büyük bölümü, hayvan sayısından ziyade verim artışından kaynaklanacaktır.

Verim artışının arkasındaki temel etkenler arasında süt üretim sistemlerinin optimize edilmesi, hayvan sağlığının iyileştirilmesi, yem verimliliğinin artırılması ve genetik ıslah çalışmaları yer alıyor. Kuzey Amerika ve Çin'de inek sayısındaki artışın sınırlı kalacağı öngörülürken, Sahra Altı Afrika, Hindistan ve Pakistan gibi bölgelerde hem hayvan sayısında hem de süt veriminde güçlü bir artış bekleniyor.

Dünyanın en büyük süt üreticisi olan Hindistan'da üretim modeli büyük ölçüde küçük aile işletmeleri üzerine kurulmuş durumda. Bu işletmeler, sütü işleyen ve dağıtan kooperatif aracılığıyla çalışıyor. Bu sistem hem üreticilerin pazara erişimini kolaylaştırıyor hem de ülke içinde yüksek katma değer yaratılmasını sağlıyor. Önümüzdeki yıllarda Hindistan'da üretim artışının hem inek ve manda sayısındaki yükselişten hem de verimlilik kazanımlarından kaynaklanması bekleniyor.

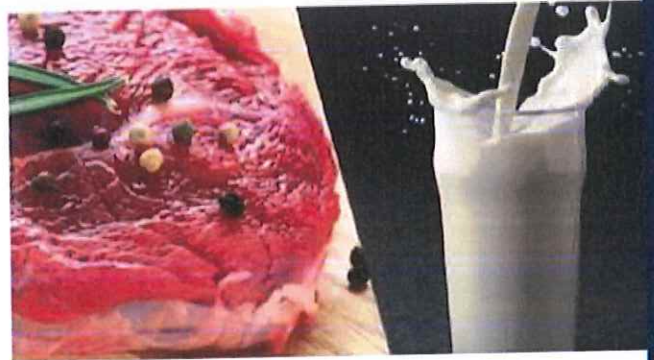
Genel olarak, süt sektöründe büyümenin ana itici gücü verimlilik artışı olacaktır. Bu eğilim, küresel süt arzını güçlendirirken, iklim baskılarına ve üretim maliyetlerindeki dalgalanmalara rağmen sektörün uzun vadede daha dengeli ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır.

Dünya genelinde et sektörü

2024 yılında dünya et üretimi %1,3 artarak 365 milyon tona ulaştı. Bu büyümede en büyük pay kanatlı eti üretimine ait olurken, sığır eti üretimindeki artış da genel tabloya olumlu katkı yaptı. Buna karşın domuz ve koyun eti üretiminde belirgin bir değişim yaşanmadı.

Üretim artışı özellikle Avustralya, Brezilya, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri gibi büyük üretici ülkelerde gözlemlendi. Bu ülkeler arasında Brezilya, neredeyse tüm et kategorilerinde en güçlü genişlemeyi kaydederek öne çıktı. Brezilya'daki bu büyüme; güçlü küresel talep, avantajlı döviz kuru, düşük yem maliyetleri ve hastalıktan arındırılmış statünün korunmasıyla desteklendi.

İki yıl süren düşüşün ardından, küresel et ihracatı 2024 yılında %2 artarak 40,2 milyon tona ulaştı. Bu toparlanmada, ABD ve Orta Doğu ülkelerinde artan ithalat talebi belirleyici oldu. Özellikle sığır ve kanatlı etine yönelik iç talebin yükselmesi, bu ülkelerdeki sınırlı üretim kapasitesiyle birleşince dış alımı teşvik etti. Ayrıca Filipinler, Birleşik Arap Emirlikleri ve Meksika gibi ülkeler de tüketici talebindeki artış ve gümrük vergisi düzenlemeleri sayesinde ithalatlarını genişletti.

Brezilya, güçlü uluslararası talep, elverişli döviz kuru ve bol arz koşulları sayesinde tarihinin en yüksek sığır eti ihracat seviyesine ulaşmaya hazırlanıyor. Avustralya da rekabetçi fiyatları ve yüksek dış talep sayesinde ihracat hacmini artırıyor. Buna karşılık, Çin, 2024 yılında hem iç üretimdeki artış hem de tüketici harcamalarındaki durgunluk nedeniyle et ithalatını azalttı.

FAO Et Fiyat Endeksi ise 2024 yılında %2,8 oranında artışla 117,3 seviyesine yükselmiştir. Bu artışa özellikle ithalat talebindeki canlanma etkili olmuştur. Ancak başlıca ihracatçı ülkelerde de arzın artması, fiyatlardaki yükselişi sınırlı tutmuştur. Genel olarak bakıldığında, dünya et sektörü 2024'te ılımlı bir üretim artışı ve ihracatta toparlanma süreci yaşıyor. Özellikle Brezilya ve Avustralya gibi ihracatçı ülkeler küresel pazar paylarını artırırken, Çin gibi büyük ithalatçılarda görülen talep yavaşlaması fiyat baskılarını dengeledi. Bu eğilimler, önümüzdeki dönemde küresel et ticaretinin daha bölgesel, talep odaklı ve fiyat dengesi gözetilen bir yapıya evrileceğini gösteriyor.

Küresel et sektörü son yıllarda çok yönlü baskılarla karşı karşıya. Üreticiler, yüksek girdi maliyetleri, giderek sıkılaşan çevre ve hayvan refahı düzenlemeleri, ayrıca çeşitli hastalık salgınlarıyla mücadele ediyor. Yem fiyatları 2020'li yılların başında hızla yükselmiş, sonrasında kısmen dengelenmiş olsa da işletme giderleri ve işçilik maliyetleri artmaya devam ediyor.

Bu koşullar, sektörü verimlilik ve sürdürülebilirlik ekseninde yeniden yapılanmaya yöneltiyor. Üreticiler, daha verimli damızlık ıslah teknikleri, sürü yönetimi uygulamaları ve daha yüksek karkas ağırlıkları ile üretim maliyetlerini düşürmeye, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliği güçlendirmeye odaklanıyor. Bu adımlar, yalnızca kârlılık açısından değil, bütünsel ve alternatif protein kaynaklarıyla rekabet edebilmek açısından da kritik önem taşıyor.

OECD-FAO projeksiyonlarına göre, bu verimlilik artışları hem yüksek hem de düşük-orta gelirli ülkelerde et üretiminde belirleyici rol oynayacak. Örneğin, sığır etinde karkas ağırlığındaki artışların, üretim artışının üst-orta gelirli ülkelerde %24'ünü, düşük-orta gelirli ülkelerde ise %13'ünü oluşturacağı tahmin ediliyor.

Türkiye'de süt sektörü

Ülkemiz sahip olduğu güçlü hayvancılık altyapısı ve geniş iç pazarıyla, Avrupa'nın önde gelen süt üreticileri arasında yer alıyor. 2024 yılı itibarıyla Türkiye'nin yıllık süt üretimi yaklaşık 22,4 milyon ton düzeyinde gerçekleşti. Bu miktarın %90'ı inek sütünden elde edilirken, geri kalanı koyun, keçi ve manda sütü üretiminden geliyor.

Son yıllarda Türkiye'de süt üretiminde verim artışı dikkat çekici bir unsur haline geldi. Hayvan sayısında sınırlı bir büyümeye olmasına karşın, sağım başına alınan süt miktarındaki yükseliş üretimi destekledi. Bu gelişmede, yem rasyonlarının dengelenmesi, sağım teknolojilerinin yaygınlaşması, veteriner hizmetlerinin güçlenmesi ve genetik ıslah çalışmalarının etkili olduğu.

Bununla birlikte, sektörün en önemli sorunu maliyet yapısı olmaya devam ediyor. Çiğ süt tavsiye fiyatı belirli dönemlerde revize edilse de girdi maliyetlerinin artışı nedeniyle üretici gelirlerinde baskı oluşmaktadır. Bu durum, küçük ölçekli işletmelerin sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. İhracat açısından bakıldığında Türkiye, süttozu, peynir ve tereyağı gibi ürünlerde önemli bir potansiyele sahip. 2024 yılında süt ve süt ürünleri ihracatı, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yönelmiş durumda. Ancak uluslararası pazarda rekabet, özellikle Avrupa Birliği ülkeleri karşısında yüksek lojistik maliyetler nedeniyle sınırlı kalıyor.

Türkiye süt sektörü için önümüzdeki dönemde sürdürülebilir üretim, izlenebilirlik, hayvan refahı standartlarının güçlendirilmesi ve düşük karbonlu üretim modellerine geçiş kritik öncelikler arasında yer alacak. Aynı zamanda, dijitalleşme ve veri temelli üretim yönetimi sayesinde hem verimlilik hem de kalite kontrolü alanında önemli kazanımlar bekleniyor.

Sonuç olarak, Türkiye süt sektörü güçlü

üretim kapasitesine ve geniş pazar potansiyeline sahip olmasına rağmen, küresel rekabet gibi yapısal zorluklarla karşı karşıya. Ancak, verimliliğe dayalı büyüme ve teknoloji kullanımının artmasıyla sektörün daha rekabetçi, sürdürülebilir ve yüksek katma değerli bir yapıya evrilmesi bekleniyor.

Türkiye'de et sektörü

Ülkemiz, sahip olduğu coğrafi çeşitlilik ve güçlü hayvancılık geleneğiyle bölgesinde önemli bir kırmızı et üreticisi konumundadır. 2024 yılı itibarıyla toplam kırmızı et üretimi 2,1 milyon tona ulaşmıştır. Bu miktarın yaklaşık 1,48 milyon tonunu sığır eti, 510 bin tonunu koyun eti, 99 bin tonunu keçi eti ve 14 bin tonunu manda eti oluşturmaktadır.

Son yıllarda sektörde modern besi işletmeleri ve entegre kesim tesislerinin yaygınlaşmasıyla birlikte yapısal bir dönüşüm gözlenmektedir. Ortalama karkas ağırlıklarının yükselmesi, yem yönetiminin iyileşmesi ve üretim kalitesindeki artış bu dönüşümün temel göstergelerindendir.

Bu nedenle Türkiye, et arzını sürdürülebilir kılmak amacıyla meraların etkin kullanımı, yerli yem üretiminin artırılması ve damızlık hayvan ıslahı gibi alanlara odaklanmaktadır. Özellikle yem-üretim entegrasyonu ve bölgesel destek modelleri, orta vadede sektörün verimliliğini artırmayı hedefliyor.

Tüketim tarafında ise, artan nüfus ve gelir düzeyine paralel olarak kırmızı et talebi yükselmekte, bu da zaman zaman arz-talep dengesizliklerine ve fiyat dalgalanmalarına neden olmaktadır. Bu koşullar, sektörde daha planlı üretim ve veri temelli piyasa yönetiminin önemini ortaya çıkarıyor.

İhracatta ise Türkiye, yüksek iç talep nedeniyle sınırlı bir hacme sahip olsa da işlenmiş et ürünleri ve bölgesel ticaret potansiyeli taşımaktadır. Uzun vadede, izlenebilir üretim zincirlerinin kurulması, kalite standartlarının AB düzeyine yaklaştırılması ve karbon ayak izinin azaltılması sektörün küresel rekabet gücünü artırabilir.

Özetle, Türkiye et sektörü üretim artışıyla güçlü bir büyüme potansiyeli sergilemektedir. Önümüzdeki dönemde verimlilik, sürdürülebilirlik ve rekabetçi bir üretim modeline odaklanması gerekecektir.